

Received	Reviewed	Published	Doi Number
27.02.2018	14.04.2018	30.06.2018	10.18298/ijlet.2647

Analysis of K, Sensei and Necib's Death in Novels Kokoro (Gönül) and Eylül through Durkheim's Suicide Theory

*Zeynep GENÇER*¹

ABSTRACT

In this study, three male characters (K, Sensei and Necib) of the novels Kokoro (Gönül) and Eylül, which are still assumed as the masterpieces of modern Japanese and Turkish literature, were compared in terms of the reasons leading them to death. The aim of the study is to show that these male characters, who were tested with concepts such as "friendship", "love" and "loyalty" in the same century and chose the same path at the end of the novels. In Eylül, we accepted Necib's death as a suicide because he confesses that he want to die just as the characters of Kokoro. According to the discourse analysis we see the correspondences between chareacters in Kokoro and Eylül. In the first part of the study, the event patterns of two texts, then the authors and the political atmosphere of the period in both countries were introduced briefly. In the review section, the discourses of Necib, K and Sensei about "friendship", "love" and "loyalty" were examined comparatively and then the plans that they had taken about the events they experienced and the plans that they had created about the death were again put forward through their discourses. Finally, the reasons of the differences between the methods and the causes of their deaths have been tried to be evaluated from a cultural perspective. As a result, it was concluded that Necib's suicide is egoist type, Sensei's is alturist type and K's is fatalist type of suicide through Durkheim's suicide theory.

Key Words: *Kokoro, Eylül*, Japanese Literature, Mehmet Rauf, Natsume Soseki.

Kokoro (Gönül) ve Eylül Romanlarında K, Sensei ve Necib'in Ölümünün Durkheim'in İntihar Teorisi Bağlamında Analizi

ÖZET

Bu çalışmada, biri modern Türk edebiyatının, diğeri ise modern Japon edebiyatının başyapıtları arasında yer alan *Eylül* (1900-1901) ve *Kokoro* (1914) romanlarının umutsuz bir aşkın pençesindeki üç erkek karakteri ve bunları ölüme götüren nedenler karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Çalışmanın amacı, aynı yüzyılda, farklı kültürlerde kaleme alınmış bu eserlerde, "dostluk", "aşk" ve "sadakat" gibi kavramlarla sınanan karakterlerin, romanın sonunda aynı yolu seçtiğini, diğeri bir deyişle, yok olmayı tercih ettiğini ortaya koymaktır. Bu yok oluşu tercih olarak kabul etmemizin en büyük sebebi, Necib ve Sensei'in, K ve Necib'in yaşanan olaylar karşısındaki tutumlarının, âşık oldukları kadına verdikleri değer dolayısıyla yok oluşa giden yolu uzatmalarının örtüşmesidir. Bunun yanında, her iki romanda da yazarların karakterlere uzun iç hesaplaşmalar yaptırdığı bölümlerde karakterlerin, yok oluşa hazırlandıklarının itirafları da görülmektedir. Çalışmada ilk olarak, iki eserin kısaca olay örgüleri anlatılmış, sonra yazarlar ve yaşadıkları dönemin her iki ülkedeki siyasi atmosferi tanıtılmıştır. İnceleme kısmında Necib, K ve Sensei'in "dostluk", "aşk", "sadakat" hakkındaki düşüncelerine dair söylemleri karşılaştırmalı olarak incelenmiş, daha sonra yaşadıkları olaylar karşısında takındıkları tutumlar ile yok oluşa dair oluşturdukları planlar yine söylemleri üzerinden ortaya konulmaya çalışılmıştır. Son olarak, karakterlerin yok oluş sebepleri ile yok oluş yöntemleri arasındaki farklılıkların sebepleri kültürel açıdan değerlendirilmeye çalışılmıştır. Kuramsal çerçeve Durkheim'in intihar teorisi üzerinden şekillendirilmiştir. Buna göre eserde, Necib'in *bencil intihar*; Sensei'in *elcil intihar* ve K'nin *yazgısal intihar* türünde hayatlarına son verdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Kokoro, Eylül*, Japon edebiyatı, Mehmet Rauf, Natsume Soseki.

¹ Dr. Öğretim Görevlisi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi, genecerzeynep@gmail.com.

1. Giriş

Edebiyatla toplumun karşılıklı etkileşimini aydınlatmaya çalışan ve edebiyat biliminde 1900'lü yıllarda ortaya çıkan bir disiplin olan *Edebiyat Sosyolojisi* (*Alm. Literatursoziologie*), edebiyatın toplum şartlarından etkilenişi konularına yoğunlaşmıştır (Aytaç 2016: 304). Bu çalışmada karşılaştırmak için seçilen eserler, yazıldıkları dönemlerin tarihsel ve toplumsal dokusuna ışık tutan, her biri kendi alanında Modern Japon ve Türk edebiyatlarının klasikleri arasında yer almış eserlerdir. Edebiyat sosyolojisi bağlamında, toplumsal gerçekliğin edebi esere yansımış olduğu görüşünden yola çıkarak, aynı dönemlerde farklı kültürlerde kaleme alınmış bu iki eserde "intihar" olgusunun tezahürü incelenmiştir.

İntiharı, ölümü yaşamaya yeğleyen insan edimi olarak tarif eden Durkheim'e göre, intihar eden kişi, genellikle yaşam kendisine ağır gelen içi kararmış (melankolik) bir kimseden ziyade, aslında yaşamına son verme yolundaki edimleri, manevi ve toplumsal anlamı çok farklı birçok değişik türden etkilenen ve bu yolda kurban olan insandır. Yine Durkheim, her ulusun ve bu ulusun içindeki her toplumsal kümenin değişik ölüm biçimlerini tercih ettiğinin ve bunlara bir saygınlık atfettiğinin altını çizmektedir (Durkheim 2002: 321-341). İnceleme kısmında daha detaylı ele alınacak olan Kokoro (bundan sonra Gönül kullanılacaktır) adlı eserinde Soseki, iki ana karakteri, K ve Sensei'i, olay örgüsünde intihar ettirerek acılarına son verir. *Eylül*'de ise açık bir intihar görülmemekle birlikte, Rauf, Necib'i roman boyunca söylemlerinde sık sık dile getirdiği intihara açıkça itmemiş, ona kaderin sunduğu yolda ölümü seçtirmeyi uygun görmüştür. Müelliflerin, yarattıkları karakterleri ölüme gönderirken seçtiği araçlar ve sebepleri inceleme kısmında detaylı olarak ele alınmıştır ancak, Durkheim'a göre bireyi yok oluşa götüren intiharı 3 temel türü² ve yine onlardan oluşan karma türleri bulunmaktadır:

- **Bencil İntihar:** Bu intihar türünde birey toplum ile bütünleşemez. Diğer bir ifadeyle, bireyin toplumla bağının zayıflaması ya da kopması, intihara olan eğilimini artırır. Ancak, Durkheim'a göre güçlü bir bütünleşme içindeki aileler, dinsel gruplar ve hükümetler intihara eğilimi olan bireyi bu eğiliminden vazgeçirmekte önemli bir yere sahip olabilmektedir. Toplumsal çevresiyle uyumu ve bütünlüğü yakalayan birey, bencilliklerinden vazgeçmekte ve yaşama isteği güçlenerek hayata tutunmaktadır (Durkheim 2002: 7, 163- 244).
- **Elcil İntihar:** Bu intihar türünde ise bencil intihar türünün tam aksi görülmektedir. Durkheim'a göre bu tür intiharlar, bireyin toplumla olan bağı çok güçlü olmasından, aşırı toplumsal bütünleşmeden kaynaklanır. Burada birey, ait olduğu toplumun veya topluluğun kuralları, gelenekleri ve göreneklere gereği birey düşünmeden yaşamına son verebilmektedir. (Durkheim 2002: 8, 245-274).

²Durkheim bu 3 intihar türünü temel almakla birlikte, eserinde dipnot olarak dördüncü ve önemsiz bir tür olarak nitelendirdiği "yazgısal intihar (fatalist)"dan da bahsetmektedir: "Yukarıdaki görüşlerden anlaşıldığı üzere, bencil intiharlar ile elcil intiharların birbirine karşı oluşları gibi, kuralsızlık intiharlarına da karşıt bir başka intihar tipi daha vardır. Bu, aşırı düzenlenmeden ileri gelen intiharlardır; baskıcı bir disiplinle gelecekleri acımasız bir biçimde engellenmiş, tutkuları şiddetle bastırılmış olanların başvurdukları intihar. Çok genç iken evlenen erkeğin, çocuksuz evli kadının intiharı böyledir. Demek ki tam olması için, intiharı dördüncü bir türünü de ayırt etmemiz gerekirdi. Ama bu, günümüzde öylesine az önem taşımaktadır ki ve sözünü ettiğimiz durumlar dışında örneklerini bulmak öylesine güçtür ki, üzerinde durmayı gereksiz görüyoruz. Bununla birlikte tarihsel bir önem taşıdığı söylenebilir. Kimi koşullarda sık olduğu söylenen (bkz. Corre, *Le erime en pays creoles*, s. 48) kölelerin intiharları, kısacası maddi ya da manevi baskıcılığın ölçüsüzlüklerinden ileri gelen bütün intiharlar bu türe girmez mi? Kendisine karşı hiçbir şey yapamayan bir kuralın bu kurtulmaz ve katı özelliğini ortaya koymak ve az önce kullandığımız "kuralsızlık" terimine karşıtlığını belirtmek üzere buna yazgısal intihar denilebilir." (s. 320, dipnot 29)

- **Anomik (kuralsızlık) İntihar:** Durkheim'a göre bu intihar türü, toplumdaki normların çözülmesinden kaynaklanmaktadır. Özellikle ekonomik kriz dönemlerinde, toplumu bir arada tutan kurallar (normlar) çözülmekte ve insanların davranışlarında kullanabilecekleri ölçüt bulmaları güçleşmektedir. Ait olduğu toplumda kendine tutunacak bir ölçüt bulamayan birey yaşamına son vermeyi tercih eder (Durkheim 2002: 8, 275-320)

Tablo1. Durkheim'a Göre İntihar Türlerinin Oluşumsal Ve Biçimsel Açından Sınıflanması

<i>İntiharın toplumsal türlerinin oluşumsal ve biçimbilimsel açıdan sınıflaması</i>			
	Temel özellik	İntiharların aldığı bireysel biçimler	İkincil biçimler
Temel Türler	Bencil İntihar	Duyumsuzluk	Kendi kendini avıtsucu tembel hüznün Kuşkucu kişinin dış kırıklığına uğramalarından ileri gelen soğukkanlılığı.
	Elcil intihar	Tutkulu ya da gönüllü gözüpeklilik	Sakin ödev duygusu ile birlikte Mistik coşkuyla birlikte Barışçıl bir yüreklilikle birlikte
	Kuralsızlık intiharı	Öfke Tiksinme	Genel olarak yaşamı şiddetle suçlama Özellikle özel bir kişiyi şiddetle suçlama (cinayet-intihar)
Karma Türler	Elcil-kuralsız intihar		Öfke ve duyumsuzluk, eylem ve düşüfük karışımı.
	Kuralsız-elcil intihar		Çok şiddetli kızgınlık
	Bencil-elcil intihar		Bir ölçüde ahlaki sağlamlıkla ılımlaşan hüznün.

(Durkheim 2002: 342)

Görüldüğü üzere Durkheim'ı bireyin niçin intihar ettiği sorusundan ziyade, niçin bir grubun bir başka gruba göre daha yüksek intihar oranına sahip olduğu sorusu ilgilendirmektedir. Bireysel edim olan intihardan hareketle, toplumsal eğilimleri saptamaya yönelik bu kuram bizim çalışmamızda "intihar" olgusu üzerinden Türk ve Japon toplumlarının kültürel ve toplumsal eğilimlerinin edebiyat eseri aracılığıyla dış dünyaya nasıl yansıdığı konusunda bir deneme niteliği taşımaktadır.

2. YÖNTEM

Son yıllarda Türk Japonologlar tarafından Japon dili (Atay 2016; Özbek 2016; Tekmen 2012; Toksöz 2016; Varoğlu 2013), Japon toplumu, tarihi ve kültürü (Dündar 2017; Erdemir 2014, 2012; Esenbel 2012; Özşen 2016) ile Japoncadan Türkçeye çeviri sorunları (Çiftçi 2017; Esen 2014) gibi konularda akademik çalışmaların artış gösterdiği gözlenmektedir. Bununla birlikte Türk ve Japon edebiyatı üzerine yapılmış karşılaştırmalı çalışmalar oldukça sınırlıdır (Atlı 2014; Salğar 2017). Bu çalışmalardan Atlı (2014)'nın, "Edebiyatta Batılılaşma Teması -Küçük Bey -Araba Sevdası Örneği" adlı yüksek lisans tezinde, söz konusu eserler üzerinden Japon ve Osmanlı toplumunda batılılaşma süreçleri karşılaştırmalı olarak ele almıştır. Salğar (2017) ise çalışmasında Natsume Söseki'nin Meiji dönemindeki Batılılaşma çerçevesinde yapılan reformlar karşısında Japon toplumunun tutumlarına yaklaşımını konu edinmiş, modernleşme sürecinde onun roman kahramanları ile kendi ruh dünyası arasındaki benzerlikleri ortaya koymuştur.

Bizim çalışmamızda ise Türk edebiyatının ilk psikolojik romanı olarak bilinen *Eylül*, Modern Japon edebiyatının öncülerinden Natsume Soseki'nin kaleme aldığı *Gönül* adlı eser ile "intihar" olgusu bağlamında karşılaştırılmaya çalışılmıştır. Çalışmamız genel olarak karşılaştırmalı Türk-Japon edebiyatına katkı sağlamayı hedeflerken, özel olarak iki milletin modernleşme süreçlerinde yaşadıkları toplumsal değişiklikler arasındaki farklı ve benzer yönleri ortaya koymaya çalışması bakımından önemlidir.

Çalışmanın amacı, birinde açık (*Gönül*), diğerinde örtük (*Eylül*) olan intihar olgusunu tarihsel, kültürel ve toplumsal arka planları ile birlikte karşılaştırmalı olarak sözlem analizi yoluyla ortaya koymak ve eserlerdeki intihar türlerini Durkheim'in intihar kuramı üzerinden tespiti çalışmaktır. *Eklektik Yöntem'in* (Çoğulcu İnceleme Yöntemi) kullanıldığı bu çalışmada sadece *Metne Bağlı Çözümleme Yöntemi*'ne bağlı kalınmamış, dönemin tarihi ve sosyolojik yapısı da ele alınarak hem içsel hem dışsal bir çözümlemeye gidilmiştir.

3. Tarihi ve Sosyolojik Arka Plan

3.1. II. Abdülhamid Dönemi ve *Eylül*

Türk edebiyatında modernleşmenin başlangıcı olarak adlandırabileceğimiz Tanzimat döneminde Namık Kemal'in *Kara Belâ*, Abdülhak Hamit'in *İbn-i Musa*, *Sardanapal* gibi tiyatro eserleri ile Şemsettin Sami'nin *Taaşşuku Talat ve Fitnat*, Sami Paşazade Sezai'nin *Sergüzeşt* adlı romanlarında intihar edimlerine rastlanmaktadır. Sadece kurgularda değil bu dönemde gerçek hayatta da intihar vakalarının gözle görülür oranda arttığı bilinmektedir. Tanzimat'la birlikte başta pozitif bilimler olmak üzere, edebiyat, sanat, eğitim gibi birçok alanda Osmanlı, Batı (Fransa) merkezli modernizme kapılarını ardına kadar açmıştır. Batı kaynaklı eserlerin tercümesi, pozitivistimin öğretildiği okullarda alınan eğitimle yetişmiş aydınların yapmaya çalıştıkları, dinin büyük ölçüde öne çıktığı Osmanlı toplumunda neredeyse bütün değerlerle çatışmaya başlamış bir aydın tipini yaratmıştır. Bu yüzdendir ki, dönemin ilk materyalist yazarlarından olan Beşir Fuad'ın intiharı (5 Şubat 1887) başta olmak üzere, İstanbul'da art arda görülmeye başlayan intihar vakalarının sansürlendiği hatta bunun dinsizlik olarak kabul edildiği ve olayın gençlere kötü örnek olmaması için Ahmet Mithat Efendi'nin çeşitli yazılar kaleme aldığı bilinmektedir.³ 1896-1901 yılları arasında *Servet-i Fünûn* Dergisi yayın faaliyetlerine başlamıştır. Bu dergide yazan şair ve yazarlar, Batı edebiyatı etkisi altında yeni bir akım ortaya çıkarmışlardır ve bunu Edebiyat-ı Cedîde olarak adlandırmışlardır. Bu akımda, Tanzimat dönemi yazarlarından kurgusal anlamda daha sağlam romanlar yayımlayan yazarların genellikle karamsar bir ruh haline bürünmüş olmalarında şüphesiz ki giderek artmakta olan istibdadın etkisi büyüktür. 1876'da tahta çıktıktan sonra yenileşme hareketlerini⁴ sürdürmeye devam etse de aslında II. Abdülhamid'in Selanik'e sürülene kadar ülkeyi koyu bir istibdatla yönettiği, adeta bir korku toplumu yarattığı düşünülmektedir. Yakup Kadri, *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları*'nda "muhteşem" *Eylül*'ün yazarı Mehmet Rauf'la tesadüfen karşılaştıklarında- Abdülhamid'in dergiyi kapatmasından sonra her biri bir yana dağılıp kendi kabuklarına çekilmiştir- hissettiği hayal kırıklığını anlatırken Mehmet

³... A. Mithat'ın dinsizlik hususunda gösterdiği telaş ve endişe, Beşir Fuad ve arkadaşları gibi zeki, mütefennin gençlerde gördüğü (...) Materyalist cereyanın uyandırdığı bedbinliktir. Bahusus 1887'de Beşir Fuad'ın intiharını ve onu takiben İstanbul'da arka arkaya gelen intihar vakalarını, iddiaları için bir delil kabul ederek dinsizliğin ve materyalizmin kötü neticeleri hakkında gençleri uyarmaya çalışmıştır" Orhan Okay, *Batı Medeniyeti Karşısında Ahmet Mithat Efendi*, s.424.'ten akt. Tekşan Mesut, "Tanzimat Romanında İntihar Olaylarının Psikolojik Ve Sosyal-Psikolojik Sebepleri", Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yüksek Lisans Tezi. 1988, Ankara.

⁴II. Abdülhamid Dönemi'nde 1900'de İstanbul Dar'ül Fünûn'u bir daha kapanmamak üzere eğitime başlamıştır.

Rauf'taki endişeli ruh halini de onun kendilerini "hafiye" zannetmesine yormaktadır (Karaosmanoğlu 1969: 19). Böyle bir korku ve baskı altında kalem oynatan yazarlar, üstelik Osmanlı, Batı'nın gözünde Hasta Adam olarak adlandırılırken, toplumsal konulardan uzaklaşmış bireyin iç dünyasına yönelerek kendilerini koruma altına almışlardır. *Eylül* aslında, Rauf'un bu baskı ve korku döneminde, arada kalmışlığının ve sonunda vazgeçişinin, Hasta Adam'ı iyi etmek yerine onu öldürmeyi seçişinin bir sembolü gibidir. Tek çıkar yol belki de kuralsızlık, itaatsizlik olacaktır. Yine Yakup Kadri'nin anularından edinilen bilgiye göre Rauf kendini yok etmeyi başaramamıştır⁵. Bu bağlamda Necib ve Mehmet Rauf arasında kuvvetli bir bağ olduğu sezilmektedir. Necib romanda sık sık dile getirdiği ölmek arzusunun ertelemekte, belki de ölümden korkmaktadır. Ayrıca Törenek'e göre Rauf'un erkek kahramanları saf aşktan ziyade bedeni hazı esas alan bir anlayışa yönelmekte ve zengin bir hayat içinde ömürlerini geçirirken hedonist bireyler olarak karşımıza çıkmaktadır (Törenek 1999: 375). Rauf'un özel hayatında tiyatro ve musikiye düşkünlüğü, kadınlarla münasebeti, hatta *Zambak* isimli bir kitap kaleme almasının Harbiye Nezareti tarafından "haysiyet-i askeriyesiyle gayr-i mütenasip" bulunun kadro harici edilmesi (Törenek 1999: 27) gibi durumlar da Necib ile arasında benzerlik kurmamıza neden olmaktadır.

Edebiyatımızın ilk psikolojik romanı olarak bilinen *Eylül*, Türk araştırmacı ve okuyucularına gerek insan ilişkileri, gerek aşk ve sadakat, gerekse insanın kendine dair gölge yönleri gibi evrensel olgulara yönelik sorgulamalar yaşatmasıyla döneminin usta kalemlerinden övgüler almayı başarmıştır. Eser, günümüzde de edebiyat bilimi araştırmacıları tarafından büyük bir ilgiyle incelenmekte, hem Türk hem de dünya edebiyatının önde gelen eserleriyle çeşitli izlekler üzerinden yapılan çalışmalara konu olmaya devam etmektedir (Zariç 2017; Özyön 2013; Kanter 2010). Bu yönüyle eser, kendisini olduğu kadar müellifini ve yazıldığı dönemi de okuyucuya tekrar yorumlama imkânı sunmaktadır. Bu çalışma, Necib'in ölümünü "örtük intihar" olarak varsaymakta ve metinden hareketle onu ölüme / intihara diğer bir deyişle yok oluşa götüren yolu saptamaya çalışacaktır.

Olaylardan ziyade düşüncenin ve duyguların ön plana çıkarıldığı roman ilk olarak 1900 (25 Mayıs 1316) yılında Servet-i Fünûn Dergisi'nin 482. sayısında yayımlanmaya başlanmış ve 40 bölümlük tefrika, 1901 yılında (1 Mart 1317) derginin 522. sayısında son bulmuştur. Aynı yıl, Edebiyat-ı Cedide kütüphanesinin 6 nolu kitabı olarak (392 sayfa) İstanbul'da Âlem Matbaası'nda basılmıştır.

Romanda birbirini seven, 5 yıllık evli çift Süreyya ve Suad ile onların akrabaları olan Necib'in ilişkileri "yasak aşk" çerçevesinde ele alınır. Kocasının mutluluğunu her şeyin üstünde tutan Suad, zarif, kültürlü, içe dönük bir kadındır. Pişano çalmaktan hoşlanan Suad, romanda ideal bir kadın, ideal bir eş olarak verilir. Suad'ın kocası Süreyya ise karısının aksine dışa dönük, musikiden hiç hoşlanmayan, karısını seven ancak mutluluğu kalabalıklar arasında ve denizde arayan bir adamdır. Romanda zaman (mevsim) ve mekân (köşk-yalı) değişimiyle birlikte karakterlerin duygu dünyasının da değiştiği gözlemlenir.

Çalışmamızda ele alınan Süreyya'nın halasının oğlu Necib ise "aylak" biridir. Her günü zevk ve eğlence peşinde geçen Necib, Törenek'e göre tam bir Servet-i Fünûn tipidir. Genç, yakışıklı, iyi eğitim

⁵"Bu intihar teşebbüsünü, yine Şahabettin Süleyman bana şu şekilde hikâye etmişti: Mehmet Rauf, kendini öldürmeğe karar veriyor; fakat bu kararını yerine getirmeden bir gün önce, dost ve arkadaşlarına veda etmeyi unutmuyor. Bunun üzerine kendisine henüz ilgi göstermekte olan Hüseyin Cahit'le Servet-i Fünûn dergisi sahibi Ahmet İhsan koşup Büyükkada'daki evine geliyorlar ve Mehmet Rauf'u pencereleri sımsıkı kapalı, havası kömür kokularıyla zehirlenmiş bir odada yatağına uzanmış buluyorlar. Bundan ötesini anlatmaya hacet yok. Bittabii, hemen pencereleri açıyorlar, odanın ortasındaki yarı yanmış kömürle dolu mangalı dışarıya çıkarıyorlar ve bu suretle Mehmet Rauf da ölümden kurtulmuş oluyor." Karaosmanoğlu, a.g.e. s. 20-21.

almış, çok kadın tanımış, hayattan usanmış, hep aynı yüzü gördüklerinden kadından nefret eder hale gelmiştir. Kendine yeni hülyalar vadedecek aşklar peşinde koşmaktadır (Törenek 1999: 74-77). Ancak Suad'ı tanıyıp, onun yalnız hayatına iyi bir dost olan Necib'in zamanla dostluğun yerini aşka bıraktığını fark etmesiyle, hayatı kendini sorgulaması süreci başlar, değişen zaman ve mekânlarla bu karakter ruhsal olgunlaşma evresini tamamlar. Romanda ideal kadın olarak sunulan Suad, içten içe Necib'e âşık olsa da kocasına sadık kalır, Necib'in aşkına karşılık vermez. Bir gece Necib'in de konakta olduğu vakit çıkan yangında alevler arasında kalan Suad'ı kurtarmak için kocası çaresiz kalırken Necib, bir pervane misali kendini alevlerin içine atar ve roman son bulur.

3.2. Meiji Dönemi Japonyası ve Gönül

Meiji Dönemi, Japonya'da 1868-1912 yıllarını kapsayan, Japon modernleşmesinin başladığı dönemdir. Aydınlanma çağı olarak da adlandırılan bu dönemde, Batı karşısında eşit koşullarda anlaşmalar yapmaya çalışan (1902 İngiliz - Japon ittifakı) Japonya'da, teknolojiden eğitime, siyasetten ekonomiye birçok alanda yenileşme adımları atılırken, yeninin ve eskinin bir arada var olmasına izin verilmemiş, bu yönüyle hem halk hem liderler radikal bir şekilde kendilerini bir reform hareketi içinde bulmuşlardır. Geleneksel olan her şey yıkılmış yerini Batı'dan gelen yeniliğe bırakmak durumunda kalmıştır. Öyle ki, Japon geleneksel kıyafeti olan kimono bile Batılı yaşam tarzına göre yeniden ele alınmıştır (Esenbel 2015: 231-241). Başka bir deyişle Osmanlı modernleşme hareketleri ile Japon modernleşme hareketlerinin tarihsel süreçleri birbirine yakınlık gösterir. Bununla birlikte içerikte ve yöntemde birtakım farklılıklar görülür. Esenbel, Meiji Dönemi restorasyonları ile Osmanlıdaki yenilikçi hareketten ayıran en büyük özelliği şu şekilde anlatmaktadır:

Osmanlı eğitim sisteminde kademe kademe gerçekleştirilen reformların, iktidar için politik iddialarını meşru kılmak amacıyla modernizme karşı dini slogan olarak kullanan birbirine rakip sosyal ve kültürel elitlerin ortaya çıkmasına yol açtığı görülmektedir. MeijiJaponyası'nın bu kaderi pek de paylaşmadığı anlaşılır. Reformlar için hayati önem taşıyan politik istikrar göz önüne alındığında anlaşılıyor ki, dediğim dedik Osmanlı Padişahı II. Abdülhamid ile Jön Türkler gibi radikal reformcu bir grup arasındaki husumet üst düzey seçkin sınıfın politik bütünlüğünü çatırdatmıştır. Jön Türkler, 19. yüzyılın sonunda yoğun bir gündeme sahip olan bu Osmanlı reformcuları, manen Meiji dönemi liderlerine benziyorlardı. Fakat, bu iktidar kavgası en sonunda 1908 Jön Türk Devrimi'ne yol açtı. Buna karşın, sonsuz bir güce sahip olmayan, fakat dinin ve politik bütünlüğün yegane sembolü olan Meiji İmparatoru ile imparatorluk bürokratları olarak siyasal gücü ellerinde tutan reformcu elitler arasındaki ilişki, bu tür elitler arası düşmanlıktan çok uzaktır. (Esenbel 2015: 241)

Osmanlı'dakinin aksine Japonya'da modernleşme sürecinde fikir adamları kalemlerini özgürce kullanabilmişlerdir. *Gönül*'ün müellifi Natsume Soseki işte böyle bir dönemde yaşamış, Tokyo İmparatorluk Üniversitesi İngiliz Edebiyatı bölümünü bitirdikten sonra, modernleşme politikaları doğrultusunda İngiltere'ye devlet burslusu olarak gönderilmiştir. İngiltere'de eğitimine devam ederken geleneksel Japon Edebiyatı ile modern batı edebiyatının birleşimi üzerine yazdığı yazılar ve teorileri Japonya'nın Asahi gazetesinde yayımlanmıştır. Döndüğünde ise yurt dışında aldığı eğitimi, edindiği birikimi ülkesine aktarması için yine aynı üniversitede İngiliz Edebiyatı ve edebiyat teorileri derslerini vermek üzere istihdam edilmiştir. Soseki İngiltere'ye giderken hamile eşini ve kızını Japonya'da bırakmış, bu da zamanla onu melankoliye sürüklemiştir. Soseki'nin melankolik halinin sebepleri arasında, Meiji döneminden önce Samuray olan babasının reform döneminde statüsünü

kaybetmesiyle, altı kardeşten sonuncusu olan Soseki'yi başka bir ailenin büyütme zorunda kalışı gibi sorunların da etkili olduğu düşünülmektedir. 1907'de üniversiteden ayrıldıktan sonra kendini yazmaya adanmış Soseki, 1905-1916 yılları arasında 14 roman yayımlamıştır. Soseki'nin romanlarında tıpkı Edebiyat-ı Cedîde romancılarında olduğu gibi, bireyin iç dünyasına yöneliş vardır. Değişen toplum düzeninde, modernleşen Japonya'da bireyin yeni ile eski arasında sıkışıp kaldığı, derin yalnızlık içine düştüğü durumlar çarpıcı şekilde aktarılır. Kimi zaman eskiye olan özlem ve köklere bağlılık, yeniyi küçümseme, onunla alay etme şeklinde tezahür eder eserlerinde. Soseki, gelenekçi bir toplumdaki modern topluma evrilme yolunda, toplumun beklentileri ile kendi arzuları arasında sıkışıp kalmanın sancısını çeken "birey"i konu edinir ve onu en iyi yansıtan yazarlar arasında sayılır (Doi 1976; Okuda 2005; Fukuchi 1993).

Soseki'nin on üçüncü romanı olan ve yalnızlık, dostluk, sadakat terimlerini işleyen *Gönül*, ilk olarak 1914 yılında Asahi Gazetesi (Asahi Shinbun)'nde tefrika halinde yayımlanmaya başlamıştır⁶. Eserin ilk iki bölümünde anlatıcı *Watashi* (Ben)'dir ve ilk bölümde romanın ana karakteri Sensei (Üstad, hoca) ile tanışmalarını anlatır. Onunla sohbetlerinde Sensei'in iç dünyasına dair izlenimlerini aktarır. İkinci bölümde anlatıcı *Watashi*, kendisi ve ailesiyle olan ilişkilerini anlatır. Bir yandan da değişen mekân ve zaman vesilesiyle artık göremez olduğu Sensei'e dair düşünceleri gittikçe içinden çıkılmaz bir hal almaya başlamıştır. Üçüncü ve son bölüm Sensei'in ağzından bir mektup yoluyla anlatılır. Sensei, genç dostu *Watashi'ye* uzun yıllar içinde tuttuğu bir sırrını açıklamaktadır bu mektupla. Eşi ile tanışmaları, gençken en iyi arkadaşı olan *K'nin* intiharı üzerine yazdıklarından oluşan bu bölüm adeta Sensei'in bir günah çıkarışı gibidir. Sensei ve arkadaşı K, üniversite öğrencisiyken iki yakın dostturlar ve aynı evde kalmaktadırlar. K, pansiyoner olarak kaldıkları evin genç kızına aşık olduğunu arkadaşı Sensei'e itiraf eder. Sensei, K'ye evin kızına böyle duygularla yaklaşmanın onurlu bir davranış olmadığını, kimi zaman ima yoluyla kimi zaman açıkça konuşarak üstünde baskı kurup onu bu sevdadan vazgeçirmek ister. Tabii bu arada K'den önce davranıp kızı annesinden istemiştir. Sensei'in uzun yıllar düşündüğü ancak bir türlü uygulamaya koyamadığı "intihar" düşüncesi, dönemin imparatoru Meiji'nin ölümünden sonra onun en sadık askerlerinden olan General Nogi'nin *junshi* 殉死 yapması üzerine tetiklenmiştir. Sensei mektubunun sonunda *Watashi'ye* iyisiyle kötüsüyle kendi geçmişinin örnek olması dileğiyle bu mektubu yazdığını, artık mektup elinde ise bu dünyadan ayrıldığını yazmıştır.

4. İNCELEME

Bu kısımda, çalışmamıza konu olan üç roman kişisi Necip, Sensei ve K ele alınmıştır. Öncelikle, karakterler hakkında bilgi verilmiş daha sonra onların yaşam, ölüm, aşk, dostluk ve sadakate dair söylemleri incelenmiştir. Bu incelemelerde Sensei ve Necib'in âşık oldukları kadına bakış açıları ile diğer kadınlara olan bakış açılarının örtüştüğü, yine Necib ve Sensei'in toplumla ve onun değer yargılarıyla fazlaca ilgilendiği gözlemlenmiştir. K ise bu iki karakter ile karşılaştırıldığında, toplumdaki ziyade kendisiyle çatışma yaşayan bir karakter olarak kendini göstermiştir.

⁶ Bu eser Japonca aslından Türkçeye Bilal Ünal tarafından "Gönül" olarak tercüme edilmiş ve Paraf Yayınları'ndan 2011 yılında basılarak Türk okurlarıyla buluşturulmuştur.

⁷ Japoncadan dünya dillerine yayılmış olan *Harakiri* (腹切り) kelimesinin bire bir anlamı "karın kesmek" (hara腹: karın, kiru切る: kesmek) demektir. Halk dilinde kullanılan bu sözcüğün daha kibar söylenişi ise *Seppuku* (切腹) 'dur. *Seppuku* veya *Harakiri'nin* çeşitleri bulunmaktadır. Bunlardan biri olan *Junshi*, sadakat intiharı demek olup, bir Samuray'ın efendisinin, liderinin ölümü ardından intihar etmesini ifade eder. *Junshi* yapmak Japonya'da 1868'de yasaklanmıştır. *Seppuku'nun* karın deşilerek yapılmasının sebeplerinden biri Japonların ruh ve duyguların karında bulunduğu inanmaları olarak gösterilir (Erdemir 2014: 85). Karın deşilmek suretiyle kurtulmak istenilen duygudan kurtulmuş, birey temizlenmiş olur.

Necib

Romanda Necib'in geçmiş hayatına dair bilgiye rastlanmaz. O, sahneye Suad ve Süreyya ile birlikte çıkar. Otuzlu yaşlarında henüz gönlünün aradığı kadını bulamamış bekâr bir erkek olan Necib, Suad'ı tanıyana kadar kadınlar hakkında pek de iyi düşüncelere sahip değildir. Onun için evlenmek çok korkunç bir durumdur. Evlenmeyi ölümle eş değer tutar. Evlenebilmesi için kendi gibi iyi terbiye görmüş, ince ruhlu bir kadın lazımdır ancak ona göre böyle bir kadın henüz dünyada yoktur. Törenek (1999)'e göre o işsiz güçsüz, başıboş bir hayat sürmektedir ve dönemin tüm özelliklerini yansıtan estetik aylaktır.⁸ Temiz kalpli oluşunun yanında, dürüstlüğü, olgunluğu, musikiden hoşlanması, kadın ruhundan anlayışı ve duygusal karakteri onu estetik aylak yapmaktadır. Necib dünyada varlığına inanmadığı ideal kadını kuzeninin evli olduğu kadında, Suad'da bulur. Ancak Suad gibi iffetli bir kadında hislerinin karşılık bulamayacağını farkındadır ondan asla tensel bir karşılık beklemez. Toplumun koyduğu kurallara isyanı büyüyen Necib'in yapacak bir şeyi kalmamıştır, Suad'a olan aşkını saygıyla yaşatmak ve öylece ölmekten başka. Dostluk, aşk, sadakat, yaşam ve ölüm gibi kavramları sorgulamaya başlayan Necib romanın başında toy bir delikanlı iken sonuna doğru adeta olgunluğa erişmiş bir erkektir. Suad'la yaşayamadığı gizli aşk onu olgunlaştırmış ancak tamamlayamamıştır. Tamamlanmak için kavuşmak gerekmektedir ve Necib bu kavuşmayı bir gece konakta çıkan yangında alevler arasında kalan, kurtulmasına imkân bulunmayan Suad'ın yanına koşarak gerçekleştirir.

Arslan, *Türk Romanında Ölüm (1859-1910)* başlıklı doktora çalışmasında, Necib ve Suad'ın ölümlerini kazayla ölüm kategorisinde bir alt başlıkla yangınla ölüm biçimi altında ele almıştır (Arslan 2012: 261, 262; 343). Türk romanında ölümün ele alındığı bu çalışma, ölüm biçimleri ve roman kahramanlarının ölüm hakkındaki düşüncelerini incelemesi bakımından önemli bir yere sahiptir. Arslan, *Eylül* romanının başkişisi olan Suad'ın ölüm ile ilgili düşüncelerine değinmiş ancak aşkına karşılık bulamayacak olmasını anladıktan sonra kendini ölmek arzusuna kapıran Necib'in düşüncelerini çalışmanın dışında tutmuştur. Bize göre bu iki aşkın ölüm nedenleri aynı olamayacağı gibi, ölüm biçimleri (kaza) de aynı değildir. Suad bir yangında kazara ölüme giderken, Necib kendini bile isteye yangının içine atmıştır. Necib'in intihar ettiğini düşünmemize sebep olan söylemlerinden bazıları aşağıdaki gibidir:

- (1) *"Düşündükçe, Suad'ı değil, onun ruhunu, yalnızca ruhunu sevdiğini görüyordum. Bu, büsbütün başka bir aşk idi... bu sessiz sedasız ve saygılı tapınmadan, bunlara karşı kalbinde ortaya çıkan tapınmadan kendisini alıkoymak, razı olunacak bir fedakârlık değildi."* (Eylül, 78)
- (2) *"Ah, bilse de, ölsem..." diyordu. Şimdi ona, Suad'ın, bu aşkın ne derin ve saygılı bir tapınma olduğunu bilmesi yetiyordu; ona, "Bak, senin için ölüyorum, seni sevdiğim için ölüyorum, fakat sen mademki bunu biliyorsun, işte artık mutluyum! Ve başka bir şey istemedim, yemin ederim ki kutsalsın, başka bir şey istemedim!" demek istiyordu."* (Eylül, 105)

Yukarıdaki örneklerde Necib'in içinde bulunduğu durum, tapınma haline gelmiş coşkulu aşk duygusunu yansıtmaktadır; ancak böyle bir aşkın toplum tarafından kabul görmeyecek oluşunun bilinmesi, karakteri toplumdaki koparmıştır. Alıntılarımız anekdotlar, Durkheim'ın bencil intihar kategorisinde ele aldığı bireyin toplumsal çevresiyle bütünleşememesi durumuna sadece iki küçük

⁸"Gerek Necib gerekse Süreyya için aylaklık, yaşama biçimidir. Ama Süreyya genellikle yalnız aylak, Necib ise estetik aylaktır." Murat Belge, "Eylül", Edebiyat Üstüne Yazılar, İstanbul 1994, s.311'den akt. Törenek 1999, s.76.

örnektir. Romanda Necib'in toplumsal çevreden kopuşu, aşk üzerine söylemleri dışında da fark edilmektedir. Örneğin Süreyya'ya ihanet ettiği hissine kapılmış, bunun utancı ile yaşamak ona ağır gelir olmuş ve güçlü ölüm arzusu kendini göstermeye başlamıştır:

- (3) *"Süreyya'ya baktıkça, onun güvenine ve sevgisine karşı nasıl düşüncelerle meşgul olduğunu düşündükçe, onun gerçeği keşfetmesi ihtimaline karşı ölümden başka çare görmüyordu; başka hiçbir şey, ona karşı utancını yok edemezdi"* (Eylül, 81)

Necib'in Suad'ı tanıyana kadar hayatına giren kadınlarla arasında aşk duygusunun gelişmemiş olması, kadınları bir hayvan olarak görmesi aslında ona Suad'ı tanıdıktan sonra önceki yaşamının anlamsızlığını, değersizliğini de fark ettirmiş olur. Suad'dan önce hayat anlamsızken Suad'ı tanıyıp ona kavuşamamak da anlamsız hayatına olan kızgınlığını tetiklemiştir:

- (4) *"Suad'ın kocasına yaslanan vücudunu görüyor, her yerde, her zaman, aynı özleyiş ve aynı vefa ile sizin olan bir kadın eksikliği ve ateşi ile titreyerek inlemek, düşüp ölmek istiyordu. O her aşktan zehirlenmişti; önceden kendini bir kere görmek için canını vermeye razı bir iki kadın, parası mı, yoksa kendisi için mi teslim olduklarında tereddüt ettiği birkaç kız, hayvan gibi gelip ayaklarının altına, gençliğinin önüne yatan dört beş kadın... Hep öyle hürmetsiz, nefret ve aşağılama veren aşklar olmuştu."* (Eylül, 48)
- (5) *"Suad'a bakarken içinin nasıl "Seni seviyorum, seviyorum!" diye haykırmak için yandığını hissedip esir kaldıkça, inliyordu. Bunun, düşünce yanı bir tarafa bırakılırsa, insanlık kanunu gözünde nasıl haince bir denklem olduğunu gördükçe ve çoğala çoğala bu ateşin nasıl iltihap olacağını düşündükçe, iki imkânsızlık arasında çırpınmaktan doğan bir ateş içinde kalıyordu."* (Eylül, 79)

Umutsuz aşkın pençesindeki karakter, artık arkadaşına karşı hissettiği suçluluk duygusundan, karşılıksız aşkınun verdiği acıdan ve işkence olarak gördüğü hayatından sadece ölmekle kurtulabileceğini anlamıştır:

- (6) *"Cezadır, ah, cezadır!" demek istiyor, fakat önünde hayatı ancak ölümlle kurtulmak mümkün olan bir işkence gibi görünüyordu."* (Eylül, 91)
- (7) *"Ona, Süreyya için, "O ne olursa olsun!" demekte ruhuna ağır gelen bir küçüklük görüyor, onun bunu hak etmediğini düşünüyor ve genç kadını yalnızca aşkıyla zorlamayı değil, inandıracak, Süreyya'yı ihmal ettirecek birçok kanıt gösterebileceğini düşündüğü için bile kendisini lanetliyordu."* (Eylül, 208)
- (8) *"Necib kapının önüne kadar koşmuştu, dehşet verici bir sıcaklıkla boğuluyorlardı, Necib bir daha, "Suad!" diye inledi, ikisine de bir inilti işitiyoruz gibi geldi. Fakat ses, korkunç bir çatırtıyla boğuldu, bir fırından fıskıran alev gibi yakarak, eriterek saldıran duman içinde, önce bir saniye, ikisi de tereddüt ettiler, fakat sonra Süreyya, Necib'in dehşetle haykırarak içeri atıldığını gördü."* (Eylül, 213)

Sensei

Küçük yaşta anne ve babasını kaybettikten sonra amcasının himayesinde büyümüş, maddi zorluk yaşamadan eğitim görebilmiş biridir. Amcasının kendini kandırmak suretiyle babasından kalan mirası kullanmaya başladığını fark etmesiyle birlikte iyi ve kötüyü sorgulamaya başlayan, hakkı olanı almak için "ahmaklık"ı bırakıp gözünü açması gerektiğini erken yaşta kavrayan (!) biridir. Ona göre insanın doğduğu günkü gibi iyi bir insan olabilmek için ölüp yeniden doğmak gerekmektedir.

Üniversite yıllarında en yakın arkadaşı K ile bir pansiyonda kalırlar ve arkadaşının pansiyon sahibinin kızına âşık olduğunu fark ettikten sonra, o da kıza karşı bir şeyler hissetmeye başlar. Arkadaşının bu duygularını almış olduğu dini terbiye gereği kimseye açmadığını, hatta açamayacağını bildiği için elini ondan önce tutup kızın annesi ile konuşur ve kıızı ister. Bu durumu arkadaşından gizlerken bir yandan da ona, kaldıkları evin kızına karşı bu tür duygular beslemesinin yanlış olduğunu telkin eder, böylece onun kendisiyle bir çatışma yaşamasına sebep olur. Yaptıklarının farkındadır ancak arzularına yenilmiştir. Durumu öğrenen K intihar ettikten sonra Sensei, bir daha hiçbir zaman eski Sensei olamaz. Dostluk, aşk, sadakat, yaşam ve ölüm üzerine bir ömür sürecek hesaplaşmalar yaşamaya başlar. İntihar etmeye karar verdiğinde evlenmiş olduğu kadının üzülmelerini istemediği için bunu uzun süre erteler ancak kaçınılmaz son geldiğinde artık buna hazırdır.

General Nogi'nin *seppuku*, daha yaygın bilinen adıyla harakiri, yoluyla yaşamına son vermesi ve Soseki'nin bu tarihi gerçekliği romana alıp Sensei'e bundan etkilenerek intihar ettirmesi bize göre önemli bir detaydır. Her ne kadar Sensei'in ölüm biçimi ile ilgili romanda bilgi verilmese de Nogi'nin gerçekleştirdiği junshi, Sensei'in yaptığı sadakatsizlik karşısında onurunu tekrar kazanmaya çalışmasının bir göstergesi olarak okunmalıdır. Erdemir, *Japon Toplumunda İtaat Kültürü* adlı çalışmasında onurun, *samurai* için her şeyin ötesinde bir öneme sahip olduğunun altını çizmektedir. Yine Erdemir'e göre işlediği ya da görevi karşısında yetersiz kaldığı zaman *bushido* (savaşçının yolu) kurallarınca *samurai*'ye verilecek en büyük cezalardan biri ölümdür ve bu durumda bir *samurai*'yi ancak kendisi öldürebilir; böylece *samurai* kirlenmemiş ve onurunu korumuş olur. Bu geleneği II. Dünya Savaşı'nın bitimine kadar sürdüren Japonlar için imparator, vatanlarıyla eş değerdi ve tanrı gibi kutsaldır (Erdemir 2014: 85, 89). Bize göre bu bilinçle yetiştirilen bireylerin oluşturduğu toplumda, kötülük yapanın onurunu tekrar kazanması için bir şeyler yapması gerekir ve tetikleyicinin vicdan azabından daha kuvvetli bir duygu olması gerekir. Kutsal imparatorun ölmesi, sadık adamlarının onun arkasından gitmesi, Sensei'e ölüme giden yolun kapılarını aralaması için yetmiştir. Bütün bu göstergelerden yola çıktığımızda Durkheim'ın *elcil intihar* teorisinde de belirttiği gibi birey, grup kuralları ve normları gereği intihar etmekte, bağlı olduğu toplumun buyrukları gereği düşünmeden yaşamına son verebilmektedir. Sensei'in elcil intiharı seçtiğini düşünmemize sebep olan söylemler aşağıdaki gibidir:

(9) “Kendisine yönelik neredeyse imana yakın bir aşk besliyordum. Sadece dinde kullanılan bir kelimeyi genç bir bayana atfen kullanmamı garipsemiş olabilirsin. Halen de buna katiyetle inanmaktayım. Hakiki aşk ile dinin özünün o kadar farklı şeyler olmadığına katiyetle inanmaktayım. Ne zaman küçük hanımın yüzüne baksam, kendimin güzelleştiği hissine kapılırdım. Küçük hanım hakkında düşününce âlâ bir haleti ruhiyenin üstüme geldiğini düşünüyordum. Şayet şu aşk denen garip mevhmunun iki ucu var olup, bunun yüksek tarafında âli hislerin cereyan ettiği, alçak ucunda da şehvetin faaliyette olduğunu var saysak, bendeki aşk muhakkak bu yüksek uca ulaşmıştı. En başından beri bir insan olarak cismü canından uzaklaşmayı becerememiş bir vücuda sahiptim. Lakin küçük hanımı gören gözlerim ve küçük hanımı düşünen kalbimde cismaniyetin izine asla yer yoktu.” (Gönül, 145)

(10) “O anda birden “Aşk suç mudur?” diye sordum. “Suçtur elbette.” derken Hocamın ifade tarzı az önceki gibi sertti.” (Gönül, 32)

(11) “Bu meseleyi burada kapatalım. Her neyse aşk günahdır, tamam mı ve kutsaldır da.” (Gönül, 33)

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü üzere, Necib’de olduğu gibi Sensei’de de coşkun aşk duygusu hâkimdir ve bu aşk bir iman boyutuna ulaşmıştır. İçinde yetiştiği toplum ona aşkı cismaniyete büründürmenin bayağı bir duygu olduğunu öğretmiştir ve o, Necib’ten farklı olarak hiçbir zaman duygularını âşik olduğu kadına açamamıştır. Toplumla arasında kuvvetli bir bağ vardır Sensei’in. Ayrıca Sensei yaşadığı suçluluk duygusuyla aşkı bir günah / suç olarak algılamaktadır ve bu günahın temizlemesi gerekmektedir.

Sensei ile Necib’in bir diğer ortak özelliği ise kadınlara karşı beslediği duygulardır. Her ikisi için kadınlar nefret edilecek yaratılmışlardır. Necib, Suad’la tanıştıktan sonra bu duygularını sorgulamaya başlamış, Suad’ı diğer kadınlardan farklı tutmuştur. Ancak Sensei, K ile Küçük Hanım’ın yakınlaşmaya başladığını fark ettiğinde onun da diğerlerinden farklı olmadığını düşünmektedir. Sensei’in Küçük Hanım’a olan aşkı bize göre hırslarına yenilerek bir insanın hayatını elinden alan birinin başkasının da hayatına olumsuz yönde etki etmek istememe çabası, bir sorumluluk duygusudur:

(12) *“Şu genç bayanlarda müşterek olup da benim nefret ettiğim hususiyetler onda da var mıydı?” diye sorulacak olsa, evet vardı. Ve bu nefret ettiğim hususiyetler K’nın eve taşınmasıyla birlikte ilk defa gözüme batar olmuştu.”* (Gönül, 184)

(13) *“Bunlar teferruat da olsa, böyle bir kıskançlık aşkın yarısı değil midir ki? Evlendikten sonra bendeki bu hissiyatın giderek zayıfladığını idrak ediyordum. Buna karşın sevgim de önceden olduğu kadar ateşli değildi.”* (Gönül, 184)

Sensei, evliliğinin vicdan azabının yanı sıra arkadaşına yapmış olduğu sadakatsizliğin ağırlığını da yaşamıştır yıllarca. Bu durum onu ruhsal bir karmaşa içine çekmektedir. Zaman zaman arkadaş hayattayken ona karşı beslediği acıma duygusunu anımsamakta, kimi zaman da onu kıskandığını itiraf ettiği söylemleriyle kendine ceza vermektedir:

(14) *“Kendisiyle kavga etmeye korktuğum yoktu fakat yalnızlık hislerine gömülmüş olduğum kendi halime dönüp bakınca, dostum olan kendisinin, aynı yalnızlık halinde bulunması, benim için dayanılmaz bir şeydi. Bir adım ileri giderek onu daha derin bir yalnızlık içine düşürmek istemezdim.”* (Gönül, 165)

(15) *“... K her zaman benden önde olmuştu. Ne yaparsam yapayım K’nın bir dengi olamayacağımın genel olarak farkındaydım desem yeridir.”* (Gönül, 164)

Ancak Sensei, kaderinin arkadaşına bağlı olduğunu anlamıştır. Onun da sonu arkadaşının gibi olacaktır. Hissettiği müthiş suçluluk duygusu ile birlikte korku, kaçınılmaz son onun için ayan beyan ortaya çıkmıştır ancak sorumluluk alıp bu evliliği gerçekleştirmelidir:

(16) *“Azıcık da olsa ağlayasım gelmedi. Sadece korkuyordum. Bu korku, gözümün önündeki manzaranın hissiyatıma tesir edişinden meydana gelen bayağı bir korkudan ibaret değildi sadece. Birdenbire buz kesilmiş olan bu arkadaşımın eliyle çizilen kaderimin korkusuydu derinden hissettiğim.”* (Gönül, 214)

(17) *“O sıralar ben de eşim karşısında hiç de onurumu yüceltme niyetinde değildim.(...) Ben sadece eşimin hatıralarında kara bir nokta bırakmaya kıyamadığımdan sırrımı ona açmadım. Bunu böyle bil ki bembeyaz bir şeyin üstüne bir damla mürekkebi dahi zalimce sıçratmak benim için fevkalade büyük bir acı olacaktı.”*(Gönül, 220)

Arkadaşının ölümüne sebep olduğunu bilmesi ve bunu kimseye paylaşamaması, zaman zaman arkadaşının ölüm sebebini düşünüp türlü sebepler bulmaya çalışması Sensei'yi yeterince yıpratmıştır. Çok önceden bilmesine rağmen yapması gerekeni zamanın gelmesini beklemektedir. Ölüm düşüncesi onu sık sık yoklamaktadır:

(18) *“K neden intihar etti acaba?” (...)* Olay vaki olalı beri halihazırda sayısız defa bu sorunun ızdırabını çekmiştim. (...) Vicdanım her bir soruyla delik deşik şişlenerek acı çekiyordu.” (Gönül, 218)

(19) *“Bir yandan da K'nın ölüm sebebini tekrar tekrar düşündüm. Bu da tatmin edici değil... Sonunda K'nın benim gibi tek başına kalıp yalnızlık hissinden çıkar yolu bulamaması sonucu ansızın son kararını vermiş olabileceğinden şüphelendim. Bu beni tekrar ürpertmişti. Benim de K'nın yürüdüğü yolda K ile aynı şekilde ilerlediğime dair bir sezgi, sık sık bir rüzgar misali aklımın ucundan esip geçmeye başlamıştı.”* (Gönül, 223)

Bütün bu karmaşanın içinde Sensei yeniden doğmuş olmayı, başka bir insan olarak dünyaya gelmiş olmayı arzulamaktadır. Ağaçlar gibi insanın da sararıp solacağını, ölüp sonra yeniden doğacağını düşünmektedir. Sensei bu günahlarından kurtulmak, arınmak için ölmelidir:

(20) *“Siz ölüm gerçeğini adamakıllı hiç düşünmediniz değil mi?”* demişti. Susakalmıştım. Hocam da onun üstüne başka bir şey söylemedi. ... Altına kadar geldiğimizde Hocam, ağacın yüksek tepesine başını kaldırıp bakarken *“Az bir zamanı kaldı. Bu ağacın yaprakları sararıp toprağı, altın rengindeki düşen yapraklarıyla saracak.”* dedi.” (Gönül, 16-17)

(21) *“O vakit kendime şöyle bir bakıp neden daha kötü bir insan olarak doğmadım ki diye düşününce, haddinden fazla dürüst olan kendimden sonu gelmez bir acı duymuştum. Lakin aynı zamanda, bir şekilde tekrar o doğduğum zamanki saf halime dönüp yaşantımı sürdürsem de geliyordu.”* (Gönül, 134)

(22) *“Merhum Arkadaşıma yönelik hislerim hep devam etti. Doğrusu en başından beri de bundan korkuyordum”* (Gönül 220)

Ancak ne yaparsa yapsın bir türlü ölümü gerçekleştiremez. Kendini içkiye verir, kitaplar okur fakat oyalanmak onu kurtarmayacaktır. İmparator'un ölümünden sonra General Nogi'nin de ardından sadakat intiharı etmesi onda köklerine olan bağlılığı ortaya çıkarır. Bu modern dünyada, yeni Japonya'da üstelik yasak olmasına rağmen böyle bir intihar ile yok oluş ona gereken cesareti vermiştir. Onurunu kurtarmalıdır:

(23) *“Kendi kendimi kırbaçlamak yerine de kendimi öldürmem gerekir düşüncesi ortaya çıktı. Başka çarem olmadığından, sanki bir ölü gibi yaşamakta karar kıldım.”* (Gönül 225)

(24) *“Ölme niyetiyle yaşamaya kararlı gönlümü zaman zaman dış dünyanın itici gücüne kaptırıyordum.”* (Gönül 226)

(25) *Derken yaz sıcağının doruklarında, Meiji İmparatoru uful ettiler. O vakit Meiji ruhunun imparatorla birlikte başlayıp, imparatorla birlikte sonlandığı hissine kapıldım. Meiji'den en güçlü bir şekilde etkilenmiş olan bendenizin bundan sonra hayatta kalmakla muhakkak çağın gerisinde kalacağıma dair bir his şiddetli bir surette içimi sarsmaktaydı.* (Gönül 227)

Böylece köklerine bağlılığını, içinde yaşadığı toplumun isteklerine cevap vermek zorunda kalışını kabullenen Sensei *elcil olan* intihar türüyle hayatına son vermiştir.

K

Varlıklı bir Budist rahibinin ikinci oğludur. Okumasına imkân tanımak amacıyla bir doktora evlatlık verilmiştir. Sensei'in çocukluktan beri arkadaşıdır. Üniversite yıllarında da arkadaşlıklar ve aynı evde pansiyoner olarak kalmaktadırlar. Evin kızına beslediği gizli aşk, almış olduğu katı dinî eğitim dolayısıyla, onda kendini ve bütün değer yargılarını sorgulamaya sebep olur. Bu gizli duygularını ve kendinden duyduğu utancı konuşabildiği tek dostu Sensei'dir. Sensei'in ihaneti, aşk gibi dünyevî olduğunu düşündüğü duygunun, bağlı olduğu değerlerle çelişmesi ve bu durum karşısında şüpheye düşmesi ruhunda derin yaralar açmıştır. Dostunun ihanetini öğrendikten sonra bunu da diğer duygularını olduğu gibi gizlemiş ve bir gece ardında kimseyi sorumluluk ve töhmet altında bırakmayacak bir mektup bırakarak intihar etmiştir. Bize göre K'nin intiharı ne Necib'inki gibi bencil ne de Sensei'inki gibi elcil bir intihardır. Necib ve Sensei toplumun değer yargılarına göre isyankâr veya itaatkâr olmayı seçerken K, kendi iç dünyasında kendiyi uyumu aramaktadır. Durkheim'ın teorisine göre yazgısal intiharlar baskıcı bir disiplinle gelecekleri acımasızca elinden alınan, tutkuları şiddetle bastırılan kurbanların başvurduğu intihar türüdür. Birey, içinde kaldığı durum karşısında hem maddi hem manevi çöküş içine girmekte ve ölümü bir kader olarak görmektedir. Romanda, K'nin *yazgısal intihar* kurbanı olduğunu düşünmemize sebep olan söylemler aşağıdaki gibidir:

Her zaman yalnız olan, başkalarından yardım istemeyi, özellikle de üvey ailesinden yardım istemeyi onuruna yediremeyen bir karakterdir K. Babasının bir keşiş olması sonucu edinmiş olduğu katı ahlak kuralları, gerçek hayatla arasında aşılması güç duvarlar çıkarmaktadır. Yaşadığı maddi sıkıntılarından dolayı arkadaşının yanına taşınmak zorunda kalması bizce onun ruhuna yara açan olaylar silsilesinin ilk halkasıdır:

(26) "...Buna mukabil, K hiç düşünmeden derhal bunu reddetti. Karakteri icabı, kendi kendine geçinmek, bir arkadaşının himayesi altına girmekten fazlasıyla evla gelmekteydi. Üniversiteye girdikten sonra, tek başına, başının çaresine bakamayana erkek denemeyeceği manasında bir şeyler söylemişti." (Gönül 158)

(27) "K annesiz bir çocuktur. ... Malumun üzere, babası bir keşişti. Adaba sıkı bağlılığı bakımından ise "Daha çok samuraya mı benzemiyor acaba?" diye insanı düşündürüyordu." (Gönül, 159)

Arkadaşının yanına taşındıktan sonra evin genç kızına âşık olan K, uzun bir süre beşeri bir duygu olarak gördüğü aşkı kendine yakıştıramaz. Gelgitler yaşadıkça içine kapanmayı seçer ancak arkadaşısı Sensei durumu fark etmiştir ve onu kendi çıkarları uğruna suçlu hissetmesine neden olacak tutumlar sergiler. Böylece K, o benzemek istediği eski insanlar gibi olamayacağını düşünüp ruhani olanı değil cismani olanı arzuluyor olmanın suçluluğunu yaşamaya başlamıştır. Oysa K, ruhunun tekâmülünü arzulayan bir insan olmayı nihai hedef almıştır yaşamında:

(28) "Ruhunun tekamülünü arzulamayan aptaldır." (Gönül, 177)

Arkadaşı Sensei'in düşünceleri K için önemli olmuştur her zaman. Çünkü Sensei onun tek arkadaşıdır. Bu yüzden bütün düşüncelerini onunla paylaşmakta bir beis görmez lakin yaşadığı utanç arkadaşına karşı bir utanç değil, kendi benliğine karşı duyduğu bir utançtır ve anlaşılmamak onu yeterince üzmemektedir:

(29) "K, "Bir tane bile arkadaşım yok." diye karşılık verince hanımefendi buna şaşırıp kalmıştı." (Gönül, 186)

(30) "K'nın lafını ettiği eski insanlar elbette kahramanlar ve büyük adamlar değildi. Bu ruhları için bedenlerinden feragat eden, yürüdükleri yol için vücutlarına gem vuran, şu meşakkat ehli dedikleri insanlar manasına geliyordu. K bana onun ne kadar acı çektiğini anlamamamın onu pek bir üzdüğünü açıkladı." (Gönül, 178)

(31) "Muhtemelen kendimi yeterince ıslah edememişim ki başkalarına öyle görünüyorum." (Gönül, 178)

K'nin içinde bulunduğu ruh halini çok iyi bilen arkadaşı Sensei, onu Küçük Hanım'a olan aşkıdan vazgeçirmek için sürekli zayıf olduğu anlarını kollamaktadır. Onu köşeye sıkıştırıp aradan çekilmesini istemektedir. Bu artık Sensei için Küçük Hanım'a olan aşkının güçlü olanın kazanması gerektiğinin bir ispatı haline gelmiştir.

(32) "K'nın idealleri ile gerçekler arasında gidip geldiği o muallak halini keşfedince, tüm dikkat-i nazarımı onu tek vuruşta devirebilme noktasına yöneltmişim. Velhasıl ona bu zayıf yerinden saldırdım." (Gönül 198)

Sonunda K arkadaşının aslında yanındaymış gibi görünüp arkasından çevirdiği işlerden haberdar olur ama bunu ona belli etmeden bir süre daha sessiz sedasız kendini, hayatını, ideallerini ve gerçekleri sorgular. Günlük sohbetlerine devam eden iki arkadaş gibidirler ancak K kararını çoktan vermiştir. Küçük Hanım'ın annesine onlara bir düğün hediyesi vermek istediğini ancak o kadar parası olmadığını söyleyebilmiştir sadece:

(33) "Hanımefendinin anlattıkları genel olarak düşünülecek olursa, K bu son darbeyi en sakin derecede bir şaşırmaıyla karşılamıştı. K'nın küçük hanım ve benim aramda tahsis edilmiş yeni ilişkiye dair, başta "Öyle mi?" diye tek bir ifadesi olmuş. Lakin hanımefendi: "Senin de mutlu olman gerekir." deyince, ilk kez hanımefendinin yüzüne bakıp; "Tebrik ederim." diyerek kalkmış. Sonra, oturma odasının sürgülü kapısını açacakken, tekrar hanımefendiye dönüp; "Evlilik ne zaman olacak?" diye sormuş. Ve "Bir şeyler hediye etmek isterdim ama param olmadığı için edemeyeceğim." demiş. Hanımefendinin önünde oturmakta olan ben, bunları duyduğumda yüreğim parçalanırcasına bir acı hissetmişim." (Gönül 211).

Romanda K'nin ölüm sebebine dair bilgi olmamakla birlikte, bize göre eve maddi imkânsızlıkları sebebiyle arkadaşının kendisine kol kanat germesi sonucunda gelen K, belki de varlığının bir işe yaramaktan ziyade sorun olduğunu anlamış, arkadaşına ve âşık olduğu kadına yokluğunu armağan etmek istemiştir. Belki de ruhu ancak bu şekilde tekamüle ulaşacaktır.

5. SONUÇ

Bu çalışmada, metinlerden hareketle Necib, K ve Sensei'in değişen duygu durumları, onların hayata bakış açıları, ölüm ve yaşama dair düşünceleri ile ilgili söylemleri ve anlatıcının yorumları üzerinden "intihar"a giden yolun izleri saptanmaya çalışılmıştır. Karakterler ile anlatıcıların ortaklaşan ve ayrıklaşan söylemleri, intihar türünün saptanmasında önemli rol oynamıştır. Buna göre, Necib'in intiharı Durkheim'ın teorisindeki *bencil intihar* türü olarak kendini gösterirken, Sensei'in intiharı *elcil intihar* türü olarak gözlemlenmiştir. Necib toplumun değer yargılarından bunalmış, onlarla arasında

bir bağ kuramamış ve hayata tutunamamıştır. Sensei ise arkadaşına ihanetinin bedelini, bu sırrı bir ömür tek başına yaşayarak ve acı çekerek ödemiş ancak ait olduğu topluma olan borcunu, bir Japon olmanın gereğini intiharı seçerek yerine getirmeyi uygun bulmuştur. Bize göre K'nin intiharı, Durkheim'ın önemsiz addettiği dördüncü intihar türü olan *yazgısal* intihardır. Onun derdi toplumu reddediş veya topluma adapte olmak değildir. K ruhunun tekamülünü gerçekleştirmeye çalışan ve bu yolda gel gitler yaşayan bir adamdır. Görünen o ki, birbirinden uzak coğrafyalarda yaşayan ancak kendilerini doğu medeniyetinin parçası kabul eden bu iki millet, batı kültürünün etkilerini farklı boyutlarda yaşamıştır. Araştırmacılar, Osmanlı'da reformlar aydın kesimle sınırlı kalıp halka inemezken, Japonya'da halk ve aydın kesimin modernizmi aynı anda kucaklamış olduğunu dile getirirler. Ancak, Japon edebiyatının kült eserleri arasında yer alan *Gönül*'den hareketle söyleyebiliriz ki, Sensei'nin General Nogi'nin geleneksel intiharının ardından kendi düşüncesini fiiliyata geçirmesi, K'nin bir türlü geçmişte aldığı dini eğitim ve edinmiş olduğu gelenekleri bir çırpıda silip atamamış ve intiharı seçmesi bize göre modernizme geçişte Japon halkının ve aydınının yaşadığı sancılı sürecin birer göstergesidir. Ayrıca, tipik Serveti Fünûn karakteri olan Necib ile tipik Meji Dönemi karakteri olan Sensei'nin "hayata", "aşk"a ve "kadın"a bakış açılarının ortaklaştığı söylemlerde her ikisinin de birer estetik aylak olduğu söylenebilir. *Gönül*'deki Sensei, *Eylül*'deki Necib gibi doğuştan aylak değildir, gençlik yıllarını çalışarak geçirmiştir. Lâkin, anlatıcıyla karşılaştığı dönemlerdeki yaşam standartları ve ölümünü yapmakta olduğu bir resmi tamamladıktan sonraya ertelemesi bu iki karakteri ve dönemlerinin eğitilmiş kesimini birbirine çok yaklaştırmaktadır. K bu iki karakter arasında dışarıdan bakıldığında en çaresizi olarak karşımıza çıkmaktadır. O sadece aşkına karşılık bulamamanın acısını çeken romantik bir genç değildir. En yakın dostunun ihanetini görmesi de değildir onu intihara sürükleyen. Toplumun inşa ettiği değerler karşısında ne dayatılan değerlere bağlı kalabilmiştir ne de o değerleri inkâr edebilmiştir. Toplumun ve dostunun baskıcı tavrı, ona bir gelecek kurma olanağı sunmamıştır. Geleceği acımasızca engellenmiş olan genç K, tutkularının şiddetle bastırılmasını daha fazla kabullenecek gücü kendinde bulamayıp yok olmayı seçmiştir. Onunki bir pişmanlık veya isyan değil, kendini tanıyıp kaderine bir boyun eğmedir. Her ne kadar kurguda, bu üç adam ölümü seçmiş olsa da yaptığımız söylem çözümlenmeleri bizi her müntehirin aslında birer maktul olduğu sonucuna götürmüştür. Katilleri ise Tablo 2'de görüldüğü üzere Necib ve Sensei için toplum olarak karşımıza çıkarken, K için kader olarak kendini göstermektedir.

Tablo 2. Durkheim'ın İntihar Kuramına Göre Necib, Sensei Ve K'nin İntihar Türleri Ve Sebepleri

Karakter	İntihar Türü	Temel Özellik	Bireysel Özellik
Necib	Bencil İntihar	Toplumla uyum sağlayamaz	Duyumsamazlık hissi "...fakat önünde hayatı ancak ölümle kurtulmak mümkün olan bir işkence gibi görünüyordu."

Sensei	Elcil İntihar	Toplum kurallarına göre hareket eder	Coşkulu bir gözü peklik "O sıralar ben de eşim karşısında hiç de onurumu yüceltme niyetinde değildim."
K	Yazgısal İntihar	Ne topluma uyum sağlayabilir ne de toplum kurallarını reddedebilir	Hakikat ve idealin çatışması "Ruhunun tekamülünü arzulamayan aptaldır."

Kaynakça

Arslan, Yasemin (2012). *"Türk Romanında Ölüm (1859-1910)"*, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ağustos 2012, Denizli. (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

Atay, Ayşegül (2016). "Türkçe "gitmek"- "gelmek" ve Japonca "iku"- "kuru" Eylemlerinin Bilişsel Açıdan Karşılaştırılması – Türkçe Anadil Konuşucularına Yönelik Öğretimi Üzerine", *Japon Dili ve Kültürü Eğitimi Araştırmalarına Yeni Yaklaşımlar*, Paradigma Akademi. (ed. Özbek Aydın, Özşen Tolga, Kawamoto Kenji).

Atlı, Nihan (2014). *"Edebiyatta Batılılaşma Teması -- Küçük Bey - Araba Sevdası Örneği"*, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Japon Dili ve Edebiyatı, Mayıs 2014, Kayseri. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

Aytaç, Gürsel (2016). *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*, Doğu Batı Yay., Ankara.

Çiftçi, Ümmühan (2017). "Japoncadan Türkçeye Yapılan Çevirilerde Ortaya Çıkan Sorunlar: Dilbilimi Açısından Farklılıklar Üzerine", *Japon Dili ve Kültürü İncelemeleri*, Cahit Kahraman, Levent Toksöz, Eds., Transnational Press, London, pp.219-234.

Durkheim, Emile (2002). *İntihar Toplumbilimsel İnceleme*, (çev. Özer Ozankaya), Cem Yayınevi, İstanbul. (*Le Suicide-Etude Sociologique*, 1897)

Doi, Takeo (1976). *The psychological world of natsume sōseki: Sōseki no shinteki sekai* (Harvard east asian monographs, 68). Cambridge, Mass.: East Asian Research Center, Harvard University.

Dündar, Ali Merthan (2017). *Japonya'da Türk İzleri: Bir Kültür Mirası Olarak Mançurya ve Japonya Türk-Tatar Camileri*, II. Baskı, Mac Medya, İstanbul.

- Erdemir, Ali Volkan (2014). "Japon Toplumunda İtaat Kültürü", *Toplumsal Tarih Dergisi*, Sayı 240, ss.84-89.
- Erdemir, Ali Volkan (2012). "Oe Kenzaburo'nun Kendi Ağacımın Altında Adlı Eserinde Japon Kültür Tarih Ve Toplum Öğeleri.", *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1 (1), 37-44. <http://dergipark.gov.tr/buyasambid/issue/29824/320852>
- Esen, Esin (2014). "Japon Edebiyatından Türkçeye Çeviriye 'Okuyucu-Dinleyici Sorumluluğu' Yaklaşımı –SasameYuki Örneğinde" *Uluslararası Asya Dilleri ve Edebiyatları Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Kayseri.
- Esenbel, Selçuk (2015). *Japon Modernleşmesi ve Osmanlı – Japonya'nın Türk Dünyası ve İslam Politikaları-*, İletişim Yay. 1712-Tarih Dizisi 71, İstanbul. 448 sayfa. (Birinci baskı 2012)
- Fukuchi, Isamu (1993). "Kokoro and the Spirit of Meiji". *Monumenta Nipponica*. 48 (4): 469-488.
- Kanter, Beyhan (2010). "Eylül Romanında Estetize Edilmiş Kimlikler" *TÜBAR-XXVIII-/2010-Güz*.
- Mehmed Rauf (2011). *Eylül*, Sis Yayıncılık, İstanbul.
- Okuda, Yoko (2005). "Under Western Eyes and Soseki's Kokoro.", *The Conradian : the Journal of the Joseph Conrad Society (U.K.)*, Vol. 30, No.1. (Spring 2005), pp. 59-70
- Özbek, Aydın (2016). *Modern Japoncada Geçişlilik ve Çatı Kavramına Giriş*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Özşen, Tolga (2016). *Japon Modernleşmesine Kırsaldan Bakış (Nôson Chiiki wo tôshite miru Nihon no Kindaika -Japanese Modernization through rural community-)*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Özyön, Arzu (2013). "Goethe'nin Genç Werther'in Acıları ve Mehmet Rauf'un EylülRomanlarında Umutsuz Aşk İzleği" *International Journal of Language Academy*, Volume 1/1 Winter 2013 p. 23/38.
- Salğar, Habibe (2017). "Natsume Sôseki'nin Eserlerinde Modernleşme Ve Batı İle Japonya'nın Mukayesesi", *SEFAD*, 2017 (37): 165-178. e-ISSN: 2458-908X
- Soseki, Natsume (2011). *Gönül*, Paraf Yayınları, İstanbul. (Çeviren Bilal Ünal)
- Tekmen, Ayşe Nur (2012). "Bilişsel Yaklaşımla Türkçe ve Japoncanın Karşılaştırılması", *Türkiye'de Japonya Çalışmaları Konferansı I Bildiri Kitabı*, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Tekşan, Mesut (1988). *Tanzimat Romanında İntihar Olaylarının Psikolojik Ve Sosyal-Psikolojik Sebepleri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. 1988, Ankara.
- Toksöz, Levent (2016). *Batı Kaynaklı Kelime Algısı -Dost musun Düşman mı?-*, Yalın Yayıncılık, İstanbul.
- Törenek, Mehmet (1999). *Hikaye ve Romanlarıyla Mehmet Rauf*, Kitabevi, İstanbul.
- Varoğlu, Gonca (2013). "Japoncada "Hara" Türkçede "Karın" Sözcüğü ile Oluşan Deyimlerin Kavramsal/Anlamsal Karşılaştırması", *Dil Dergisi*, S. 161, ss. 34-49.
- Zariç, Mahfuz (2017). "Akademik Eleştiri Bağlamında Mehmet Rauf'un Eylül Adlı Romanı", *TurkishStudies*, Volume 12/5, p. 529-558.